ÇILDIRLI ÂŞIK ŞEVKİ HALICI

Doç. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU

Ancak aydınlar tarafından tanınıp bilinen Aşık Veysel'in ölümü üzerine Halk şairliğinin bittiği yönündeki olumsuz görüşler Doğu Anadolu Kars, Erzurum ve Artvin yöresi aşıkları bilim çevrelerince tanınıp tanıtılınca geçerliliğini yitirmişti. Bugün de aşıklık geleneği eskiye oranla bir hayli zayıflamakla birlikte aşıklar hala varlıklarını sürdürmektedirler. İşte bu yazıda da gelenek içerisinde yetişmiş, on yıl öncesine kadar aşıklık sanatını canlı olarak yaşamış ve yaşatmış, belki varlığından bile bugüne kadar geniş bir biçimde haberdar olunamamış bir aşık, Çıldır Akçakaleli Aşık Şevki Halıcı, bu yazıda kısaca tanıtılmaya çalışılacaktır.

HAYATI:

Türk Halk hikayelerini derleme çalışmaları çerçevesinde tanıdığımız Aşık Şevki Halıcı Kafkasya göçmeni bir aileye mensuptur. Hem kendisi ve hem de çevresi onu Terekeme Türkü olarak tanımlamaktadır. Bizzat kendisinden alınan sözlü anlatmalar ile onun 1960'lı yıllarda bizzat yazarak kayda geçirdiği ve bize teslim ettiği defterdeki bilgiler ailesinin imparatorluk zamanında Tiflis vilayetinde yaşadığını gösteriyor. Dedesinin adı İdris ve ninesinin adı da Bala Hanım olarak bilinmektedir. Bu ailenin Kafkasya'da yaşadıkları Kullar köyünün Başşalı kazasına bağlı olduğu da ifade edilmiştir.

1920'li yıllarda Türkiye Cumhuriyetinin doğu sınırları çizilirken Tiflis ve çevresi Türk toprakları dışında kalınca kocasını daha önce kaybetmiş olan Bala Hanım kardeşlerini orada bırakarak üç çocuğu ile birlikte Kars'a bağlı Çıldır kazasının Akçakale köyündeki akrabalarının yanına göç etmiştir. O yıllarda bu üç çocuktan en büyüğü olan Haşim 12, ortanca olan Hürü 10 ve en küçük Abdullah da 8 yaşında bulunmaktadırlar. İşte Aşık Şevki Halıcı bu 8 yaşında Türkiye topraklarına göç eden ve daha sonra da Çıldır gölünde balıkçılık yapacak olan Abdullah'ın oğlu olarak 1930 yılında dünyaya gelmiştir. Aşık Şevki Halıcı'ya babasının koyduğu isim de Feyzullah'tır. Bu bilgileri aşık bir şiirinde şöyle dile getirir:

Şevki der: Aşkın sitemi çekmesi mümkün bela,
1930' da doğdum mekanım Çıldır ola,
Babamın ismi Abdıllah, köyümüz Akçakala,
İskanımız Kars merkezi durağım Akbaba'dı.

Küçük yaşından itibaren oğlu Feyzullah'ı Çıldır gölü Akçakale yarımadasındaki basit balıkçı iskelesinde bulunduran baba Abdullah doğan çocukları daha küçükken öldüğü için yaşamaya devam eden bu son çocuğunu yanından ayırmamaya ve ona fazlaca özen göstermeye başlamıştır. Çıldır gölünün sarıbalık, alabalık ve şafak balıklarını avlayarak geçimini temin eden baba Abdullah oğlu Feyzullah'ı okuma yazma bilecek kadar okutup daha sonra yanından ayırmama düşüncesindedir.

Bu nedenle 1930 yılında köyde açılan "Ulus Okulu"nda yine aynı köyden öğretmen olarak atanan bir okuryazarın öğretmenliğinde altı ay okumuştur. Daha sonra Kars'a bağlı Ardos köyüne gö-

çen baba Abdullah oğlu Feyzullah'ı ilk okulun üçüncü sınıfını bitirinceye kadar iki buçuk yıl da burada okula göndermiştir. İşte Aşık Feyzullah Halıcı'nın gördüğü bütün okul eğitimi budur.

Şevki Halıcı'nın yazıp düzenlediği defterdeki şu satırlar onun aşıklık sanatına nasıl başladığını gösterdiği gibi aynı zamanda bu sanatın halk arasında nasıl başlayıp geliştiğini ifade etmesi yönünden de anlamlıdır. O nedenle bu satırları, bizzat aşığın kendi kalemi ile düzenlediği cümleleriyle vermek yerinde olacaktır:

Daha Akçakale'den göçmemiştik. Köyün içinde bir düğün vardı. Annem düğüne beni de götürmüştü. Bir büyük aşhanada çalgı çalınıyor, kızlar ve kadınlar oynuyordu. Ben hiç o eğlenceyi sevmedim. Erkeklerin toplandığı cemaate gittim. Amcam ayni cemaatte idi. Beni kucağına oturttu. Herkes oda sedirinde oturuyordu. Orta yerde, ayakta, uzun boylu, yüzü çiçek çili, iki gözü ama bir adam elinde sazıyla cemiyeti eğlendiriyordu. Sözleri, hikayesi, saz çalması benim çok hoşuma gitti. Çok candan dinledim. Bazı sözlerini hıfzıma aldım. O gece tahminen saat 12.00'ye kadar uykum hiç gelmeden dinledim. Benim gibi iki tane komşu çocuğu daha vardı. Onlar babalarının kucağında uyudular. Benim uyumadığıma ise (cemiyette bulunanlar) hayran oldular. Böylece bu düğün bitti fakat, o aşığın hayali daima benim gözümde canlanıyordu.

Ardos köyünde de aynen onun gibi başka başka aşıklar da düğünlerde dinledim. Böylece bu mesleği çok sevdim. At kılını bir tahtaya düzerek saz yapar çalar ve aşıklardan öğrendiğim türküleri tenhada okurdum. (....) Annem beni gizliden dinlermiş. Benden bir gün bir türkü söylememi istedi. Ben her ne kadar söylemem dedimse de bana saz yaptırmayı vad ederek ısrar etti. Ben de annemi kırmadan utanarak söyledim. Annemin tabii hoşuna gitti.

Halamın kocası Yusuf Cimşit hem marangoz, hem demirci hem çilingir idi. O, birçok sanatı olan enişetesine rica etti. Yusuf Usta,"Gelsin bir türkü söylesin, hoşuma giderse ona ücretsiz bir saz yaparım" demiş. Ben de gayrete gelip söyledim. Bir daha, bir daha, bir daha derken birkaç makam söyletti. Ve şöyle şart koydu: "Her akşam gelip benim burada söyleyeceksin" deyip az zamanda bana ufak saza benzer bir şey yaptı. Bir iki tane tel taktı. Ben onu saz çalar gibi yapıyordum. Ama bir ustaya da ihtiyaçlı idim. Köyümüzde Feyzullah Saraç isminde münevver, bilgin bir kişi var idi. Bu Feyzullah memur idi fakat, her şeyden malumatlı idi. Saz çalmazdı fakat öyle makamında türküler söylerdi ki her aşık onunla atışamazdı. Bu Feyzullah aynı zamanda şair idi. Ara sıra Yusuf Usta'nın oraya gelirdi. Yusuf Usta benim türkü söylediğimi ona söylemiş. O beni çağırttı. Dinledi. "Çok güzel fakat bunun ustaya ihtiyacı var" dedi. "Eğir isterse ben bunu yetiştirim. Saz çalmayı da elbet öğrenir" dedi. Ben o zaman "beni yetiştir" diye ısrar ettim. "Peki" deyip beni aldı yanına.

Sabah kalkar evde olan işimi bitirir giderdim akşama kadar. Bazı kendi evinde bazı Yusuf Ustan'ın odasında, bazı bizim evde iki yıl böylece makam ve eski geçmiş ozanların sözlerinden, ekserisi Aşık Şenlik'in sözlerini, Salman Bey, Latif Şah, Sevdakar Şah ve Tufarganlı Abbas hikayelerini öğrendim.

Fakat saz ustam yok idi. Bu sırada Feyzullah'ın yeğeni ile evlenen Rusya mültecisi bir Mansur vardı. Çok güzel saz çalar güzel Azeri havaları söylerdi. Sesi de güzeldi ama biraz yaşlı idi. Saz çalması Feyzullah'ın çok hoşuna giderdi. Böylece saz ustam da Mansur oldu.

Bir çam sazı vardı. Onu da bize verdi. Ben az zaman içinde saz çalmayı öğrendim. Artık divani, tecnis, güzelleme, karaçi, zarıncı ve Memmed Bağır havalarını Mansur Usta gibi çaldım. O da beni sevdi. Böylece iki üstadım oldu. Köyde kim çağırırsa üç aşık olurduk. Sıra ile söylerdik. Sazı daima bana çaldırırlardı.

(.....) Böylece tarih 1950'yi buldu. Ben sazımı alarak eski memleketim Çıldır Akçakale köyüne gittim.

Aşıklığa özenme, ona başlama, ders alma ve zamanla sanatı geliştirme aşamaları kendi ağzından böyle dile getirilen Aşık Şevki Halıcı'nın ilk söylediği şiir kendi ifadesine göre annesinin dayısı Ali Ağa'ya söylenmiş olan şu divanidir:

Arzu ettim elinizi, sizleri görmeği dayı,
Çoktan beri can atardım buraya gelmeyi dayı,
Nasip bizi ayrı salıp kadere razı olmuşuz,
Kısmet bize bugün oldu sizleri sormayı dayı.

Odanız sofrası açık, ziyafette şan siz dedi,
Çok şükür olsun Allah'a helalından mal siz dedi,
Oğullar emrinde durur elpençede kul siz dedi,
Terbiyeden hisse alıp bu işi bilmeyi dayı.

Nüfusta Feyzullah adım, Şevki derler mahlesime,
Bu mesleği sevdim seçtim, çoh gelipdir hevesime,
Iki benim gibi idi bade verildi Nesim'e
O yola ben kervan oldum arayıp bulmayı dayı.

O yıllarda yavaş yavaş düğünlerde, kahvelerde türkü söyleyip hikaye anlatarak para da kazanmaya başlayan Şevki Halıca bölgede epeyce tanınmış olan Kağızman Camuşlu köyündeki İsmail Cemal Hoca'nın yanına giderek 25 gün ondan aşıklık dersi almıştır. Yöredeki deyimle "yerli" olan Cemal Hoca Aşık Şevki'ye Azeri havalarının dışında yerli havalarını öğretmiştir. Bunun yanında Şevki Halıcı'nın yapılan sohbetlerde sık sık bu Cemal Hoca'dan bahsetmesi ve ondan şiirler söylemesi o kaynaktan bir hayli etkilendiğini göstermektedir.

Daha sonra Kars'ın Bakırcılar Caddesinde yer alan bir kahvede Aşık Şenlik'in oğlu Aşık Kasım ve onun da oğlu Aşık Nuri ile "meclis geçirme"ye başlayan Aşık Şevki bundan sonra artık kendisini bir usta aşık olarak hissetmeye başlamıştır.

Aynı yıllarda Akçakale köyünde sazı, sözü ve hikayeciliği ile bir hayli tanınmış olan Şevki Halıcı ilk aşkını da şöyle anlatmaktadır:

Köyün kız gelini erkeklere kolay kolay görünmezdi. Bir ara bir kızla tek olarak karşılaştık. Ben şair diliyle kıza selam verdim. Kız benim yüzüme baktı. Güleç yüzle: Merhaba aşık. Ne olur annem senin sazını dinlemek ister. Bize gelir misin?" Ben de: "Olur amma, ben amcam kızının evine giderim. Oraya siz gelin" dedim. Böylece amcam kızının evine gittim. Onlar da oraya geldiler. (....) Biraz saz çalıp türkü okudum. Hakikaten annesi saza aşığa çok meraklı imiş. Benim sazımdan, sözümden çok hoşlandı. "Yarın benim misafirimsin" dedi. (....) gine çalıp eğlendik. Bana: "Oğlum, ben seni çok beğendim, kızımı sana verecem" dedi. Ben utandım, hiçbir şey söylemedim. Amcam kızına da aynı sözü söyledi. O da münasip gördü. Ben de o vakit razı olur gibi durdum. Biraz daha çay felan içtikten sonra amcam kızının evine geldim.

O gece sabaha kadar uyku uyuyamadım. Sabah olunca onlar da geldiler. Çay, kahvaltı yaptıktan sonra "Biraz saz çal" dediler. En fazla kız gülerek : "Hadi bir iki çal" dedi. Ben de sazı çıkardım. Kız bana yakın gelip sessiz olarak: "İlk türkünü bana söyle. Aklından ne geçiyorsa onu çal, oku" demesinde ben hemen aşkımın ilanını mine gereylı havasında söyledim:

Sevdiceğim sana aşık
Olmuşam haberin var mı,
Yeni açan gül gibiydim,
Solmuşum haberin var mı?
Ben düştüm senin peşine,
Gece girersin düşüme,
Yakın olan bir komşuna,
Gelmişem haberin var mı:
Güleş görerem yüzünü,
Süzdükçe ela gözünü,
Annen veripti sözünü,
Almışam haberin var mı
Şevki sazını çalanda,
Aşkın sineme vuranda,
Meclisime yar gelende,
Gülmüşem haberin var mı?

O türkülerime kız sevincinden ağladı. Meğer kız daha evvelden bana talibimiş.

Birkaç gün sonra bir yüzük, bir çift yün çorap bir mendile bağlı bana gönderdi. Ve bir kağıda da şu dörtlü manileri yazmış:

Komşu evden çıkasın,
Yüzüğümü takasın,
Her aklına ben gelsem,
Yüzüğüne bakasın.
Mendilim işte gönder,
Doldur yemişle gönder,
İçine beş elma koy,
Birini dişle gönder.
Kelağaymin katına,
Katının hayretine,
Ben Şevkiye gidecem,
Yengemin inatına.
Sarı yağın tortası,
Gümüş kemer ortası,
Kavuştursun yaradan,
Gelen Pazar ertesi.

Bu manilerle hediyeleri aldım. Benim aşkım daha da arttı. (...) Böylece birbirimizi çok sevdik. Amma benim ağabeyim daha yeni nişanlıydı. Daha yengemi getirmemiştik. Yengem gelmese benim evlenmem iyi olmuyordu. Düşündüm. Bu işi babama anneme bildirmeden burdan iyi bir söz alalım. Ondan sonra ağabeyimin düğününü yapıp sonra da bana nişan yapalım. (.....) Kızın babası ve annesi: "Aşık, sen bizim kızı istiyorsan, biz de seni çok sevdik ve gönlümüzle kızı sana vermeye razıyız. Fakat duyduğumuza göre senin ağabeyinin düğünü yapılmamış. İkincisi, sen daha askerlik yapmamışsın. Şimdi biz şöyle karar verdik. Kardeşinin düğünü olsun. Sen de askere git. Biz kızımızı baba ve anne olarak sana verdik. Bizim kız da daha çocuk sayılır. Sen de çocuksun. Aynı zamanda senin baban da gücer ·ez. Böylece bir kolay düğün yapar götürürler" dedi.

Nişanlısının ailesinden bu şekilde söz alan Şevki Halıcı 4 Nisan 1951 tarihinde askere gider ve askerliğini Erzurum'da yapar. Aşıklık sanatındaki ustalığı birliğinde onu ünlü yapar ve asker ocağında da zaman zaman yapılan toplantıların aranan aşığı olur.

Askerliğinin birinci yılındayken sevdiği ve nişanlı olduğu kızın başkası tarafından kaçırıldığını ve kızın böylece evlendiğini öğrenince hastalanıp günlerce askeri hastanede yatar. Hastaneden köyüne şiirler yazıp gönderir. İyileşip dön-

düğünde ve bir ağustos ayında Kıbrıs savaşı için söylediği türkü ile askeri birliğinde birincilik alır ve komutanları tarafından bir aylık mükafat izni ile ödüllendirilir.

1953 yılında askerliğini tamamlayan Şevki Halıcı önce ustası Cemal Hoca'nın yanında 45 gün kalarak sanatını pekiştirmeye çalışır. Daha sonra da Kars Fayton Pazarındaki Kafkas Kıraathanesinde aşıklığa devam eder.

Aşıklarla ilk karşılaşması Susuz Porsuklu köyünden Aşık Musa iledir. İkinci karşılaşması Kars'ta bir kahvede Aşık Lütfi ile olmuştur. Üçüncü karşılaşması Ladigars köylü Aşık İslam Erdener'ledir. Aşık, dördüncü karşılaşmasını yeğeni Aşık Alaattin Zamanoğlu ile yapmıştır.

Aynı yıllarda aşık meclisleri düzenleyen, saz çalıp düğün toplantılarında halkı eğlendiren Aşık Şevki aynı zamanda dönemin gelişmeliriyle ilgili şiirler de söyler. Bunlar arasında 1958 Kıbrıs olayları, 1962 yılı kıtlığı, Kars'a radyo evi açılması, tren seferlerinin başlaması, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, 16 Ağustos Fetih törenleri, ulusal bayramlar önemli yer tutmaktadır.

1965 yılında geçimini bir düzene koyma düşüncesi ile Kars sağlık müdürlüğünde hizmetli kadrosu ile çalışmaya başlar. Bu işi yaklaşık bir yıl devam eder. O daha sonra memuriyetten ayrılarak yine aşıklık sanatına döner.

1969 yılından itibaren Kars merkezine yerleşen ve orada bakkal dükkanı çalıştıran Aşık Şevki Halıcı 1986 yılından itibaren de şu anda devamlı oturduğu İzmit'in Körfez ilçesine göç etmiştir..

1949 yılındaki kısa evliliğinden sonra 1959 yılında Sara adlı bir kızla evlenen aşık onu 1992 yılında kaybedince 1998 yılında Nahcivan doğumlu Zeynep adlı bir hanımla üçüncü evliliğini de yapmıştır. Aşığın evliliklerinden iki kız bir erkek olmak üzere üç çocuğu vardır.

1989 yılında Hacca gidip hacı olduktan sonra sazı sözü, hikayeciliği bırakan aşık şu an 70 yaşındadır.

SANATI:

Uzun zaman türkü söylememiş, hikaye anlatmamış olmak özellikle sesinin azalmasına ve hikayelerin manzum kısımlarını unutmasına yol açmıştır. Ancak, aşık birlikte çalıştığımız altı aylık süre içerisinde hemen hemen bunların tamamına yakınını tekrar hatırlamış ve böylece kaybolabilecek birçok malzemenin yazıya geçirilmesini sağlamıştır.

A. Hikayeciliği:

Aşık Şevki Halıcı'yı bize hikayeciliği ve şairliği ile daha önceden tanıdığımız Aşık Mevlüt İhsani Şafak tanıtmıştır. Her iki aşık da bugün İzmit Körfez ilçesinde yaşamaktadırlar. Şevki Halıcı birlikte çalışma yaptığımız altı ayı aşkın süre içerisinde on beş hikaye anlatmıştır. Bunları, bize anlatış sırasına göre şöyle sıralamak mümkündür:

1. Cihan Abdullah
2. Tufarganlı Abbas
3. Diligam Yahya Bey
4. Tahir Mirza
5. Emrah ile Selvi
6. Sevdakar
7. Haydar Bey
8. Kerem ile Aslı
9. Latif Şah
10. Öksüz Vezir
11. Salman Bey
12. Şeyh Sanan ile İbare Sultan
13. Zulum Hüseyin
14. Köroğlu'nun Oltu Kolu
15. Köroğlu'nun Silistreli Hasan Paşa Kolu

Görüldüğü üzere Aşık Şevki Halıcı'nın hikaye repertuarı oldukça zengin sayılır. Özellikle de günümüzde hikaye anlatma geleneğinin artık yaşamıyor olması ve bu nedenle de aşığın hemen on seneden beri hikaye anlatamamış olması göz önünde bulundurulunca bu potansiyelin hiç de az olmadığı anlaşılır.

Ancak, bundan daha önemlisi Aşık Şevki'nin çok iyi yetişmiş bir hikaye icracısı olmasıdır. Bu icranın mükemmeliyeti, evinde hikaye derlemesi yapıldığı sırada gözlemlenen tavırlarından çok rahat anlaşılabildiği gibi, Bursa'da Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi konferans salonunda bölümümüz öğrencilerine bu yılın hıdırellez günü (6 Mayıs 1999) yaptığı aşıklık gösterisinde de bizzat izleyenler tarafından görülmüştür.

Bu gösteri ustalığını Aşık Şevki Halıcı'da üç önemli şeyin bir araya gelmesi teşkil etmektedir:

Birincisi aşığın anlattığı hikayelere karşı tavrıdır. Bilindiği üzere aşıklar anlattıkları hikayelerin gerçekten yaşanmış olduğuna inanırlar ve böylece de özellikle aşıkların hayatları etrafında oluşan hikayeleri anlatırken onların yaşanmışlığını dinleyenlere duyurmak için gayret sarf ederler. Pertev Naili Boratav bunu "temsili karakter" olarak tanımlar ve anlatıcının eserin aksiyonuna iştiraki olarak görür. (Boratav 1998, s.62) Aşık Şevki bu özelliğin ötesinde sanki hikayelerde anlatılanları yeniden yaşamakta, onları anlatırken de zaman zaman ağlamaktadır.

İkinci önemli özelliği ise aşığın sazının mükemmeliyetidir. O, Azeri akorduyla düzenlediği sazını gerçekten usta bir saz sanatçısı olarak çok rahat kullanmaktadır. Özellikle Azeri kültür sahasının aşık makamları ile zenginleştirilen bu hikayeler anlatma unsurunun ötesinde bir müzik ziyafeti olarak da dikkati çekmektedir.

Şevki Halıcı da gördüğümüz üçüncü özellik onun söz söyleme sanatı ustalığıdır. Bilindiği üzere hikaye meclislerinde aşıklar zaman zaman dinleyicilerin müdahalesi ile karşılaşmaktadırlar. Bu müdahaleler kimi zaman şaka yollu olarak işe karışana çay ısmarlatma veya tavuk kızarttırıp yeme tarzında geçiştirilirken kimi zaman da daha ileri boyutlara taşınmaktadır. İşte bu ileri boyutun içerisinde her türlü müdahale söz konusudur. Bunların en ağırlarını Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği adlı eserinde Pertev Naili nakletmektedir. (Boratav 1998, s.86) İşte bu nedenle hikaye anlatıcısı aşığın her zaman uyanık bulunması ve sözlü müdahaleleri usta manevralarla geçiştirmesi gereği vardır.

Gayet sakin bir anlatış tarzı bulunan aşığın bize anlatılan anıları da onun yukarıda bahsedilen durumlarda da "meclis geçirme" ustası olduğunu göstermektedir. Bunlardan sadece birinin anlatılması bile onun bu konudaki ustalığını ortaya koyacaktır:

Borcalı köyünde Tufarganni Abbas hikayesini söylirem.

İçeri giren bir gabadayı bene:

-Aşıh hele dur, dedi.Sen bu hikayeyi kimden örgendin, dedi.

Ben de:

-Ehli kamil bir ustadan, dedim.

-O ustanın başını gara yere sohum, dedi.

Dedim:

-Senin başını da ondan o yana sohalım ne olur ki?

-Ulan pezevenk! Eğer aşıhsansa bunu düzgün örgen, dedi.

Ben de buna pezevenk desem olmir da. Ben kahkahıynan güldüm.

Kendini topla didim. Hele söylediğin lafdan haberin var mı? Bura pezevenk cemaati değil ki ben de pezevenklerin aşı-

ğı olam. Hele söylediğin lafı bil. Burası bir ehli irfan cemaatı. Ben de bunların ehli irfan bir aşığıyam, sen nasıl beni pezevenklerin aşığı ediysen.

Bütün bunlara aşığın hikayeyi istediği gibi uzatıp kısaltma ve istediği aşık makamları ile süsleme ustalığını da eklemek gerekecektir. Nitekim Aşığın bir hayli ustalıkla anlattığı Tufarganlı Abbas hikayesi tam altı buçuk saatlik bir kayıtla tamamlanmıştır.

Hikayeciliği Ustası Feyzullah Saraçlar'dan ve de hayırla yad ettiği Aşık Müdami'den ve Gülistan Çobanoğlu ile Erzurumlu Nalbant İshak'tan öğrenen aşık ayrıca hikayecilikte Sosgirtli Mehmet Hicrani'den de hayranlıkla söz etmektedir. Büyük hikaye ve söz ustası aşık Şenlik'in oğlu Aşık Kasım'dan da onun üç hikayesini (Latif Şah, Sevdakar, Salman Bey) dinleyip öğrendiği anlaşılan aşığın Camuşlu köyünden Cemal Hoca'ya da büyük saygısı vardır.

Şevki Halıcı'nın hikayecilik sanatı çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir başka yanı da "karavelli" ustalığıdır. Aşık, hikaye ustalığında önemli yeri bulunan doldurma malzeme kullanma sanatını da iyi bildiğini göstermektedir. Bu malzemeler arasında Timur'la bağlantılı Nasrettin Hoca fıkraları, İncili Çavuş fıkraları, Erzurumlu İbrahim Hakkı'dan, Kağızmanlı Hıfzı' dan ve özellikle de Çıldırlı Aşık Şenlik'ten "macera" olarak tanımladığı anlatmalar, karşılaşmalar önemli bir yere sahiptir. Aşık Şevki Halıcı'nın özellikle Çıldırlı Şenlik'le ilgili olarak anlattığı menkabevi hatıralar, .bize halk hikayelerinin teşekkül tarzları ile ilgili ip uçları da vermektedir. Bu hatıraların geçmiş zamanda yaşamış ve olağanüstü bir aşıklık sanatına sahip bir ustanın vasıflarını idealize etme anlayışını içerdiği açıkça görülmektedir.

Bu usta hikayecinin hikayeciliği ayrı bir inceleme konusu yapılabilecek tarzdadır. Ancak, şimdilik bu genel çizgilerle tanıtabileceğimiz aşığın eski ustalarına karşı tavrı bir şiirinde şöyle ifade edilmiştir:

Çıldırlı Şenliği Baba derya ummandı derin,
Narmanını Aşık Sümmani irşadı senamirin,
Gağızmanlı Cemal Hoca çekti aşkın kederin,
İlm ile sevdayı bulmuşdu rahmani bir sevdadı.

Zamanenin Fuzulusu Posoflu Şair Müdam,
Bardızlı Nihanı derler o da göçdü dünyadan,
Sosgirtli Aşık Memmedin yetişmesi ustadan,
Güzel makamında söyler sanarsan bir şeydadır.

Nuri dünyadan genç getdi hele vardır eseri,
Ladigarslı Aşık İslam süzme cevher tüccarı,
Musa makamında söyler sesten yokdur kederi,
Abbas'ın gonuşuğu var ruhlara bir gıdadır.

B. Makam Ustalığı:

Hikaye anlatıcılığı başlı başına bir aksiyon icrasıdır. Bu aksiyonun içerisinde müzik ögesi de önemli bir yer tutmaktadır. Hikayeci aşık olayları anlatırken kendi jest ve mimikleriyle hikayeyi süslemenin ötesinde söylediği şiirlerle ve bu şiirlerin bestesiyle de ortamı zenginleştirmeye çalışmaktadır. O bakımdan saz çalmasını bilmeyen meddahların da bu şiirleri makamla söyledikleri ve müzik ögesini bu yolla kullandıkları bilinmektedir. Bu nedenle hikayeciliğin

ileri düzeyde bir müzik bilgisine ihtiyaç duyduğu da bir gerçektir.

Aşık Şevki Halıcı saz ve makam ustalığını esas itibariyle Kafkasya göçmeni Mansur adlı birinden öğrendiğini daha sonra da Çıldırlı Şenlik'in oğlu Kasım ile torunu Nuri'den de etkilendiğini söylemektedir.

Gelenek içerisinde yetişmiş olan aşıklar, aşık meclislerinde ve hikaye ortamlarında çalıp söylenen türkülere Türk Halk müziği repertuarı içerisinde, değişik beste yapılarından dolayı değişik isimler vermektedirler.

"Makam" adı verilen bu bestelerin yani aşık makamlarının sayısı Karslı aşıklar tarafından hep "yetmiş" sayısı ile sınırlandırılmaktadır. Sözgelişi bir konuşmamızda Aşık Mevlüt İhsani makamların yetmiş tane olduğunu, eski ustaların da kendilerine böyle söylediğini ifade etmişti. Ensar Aslan da Mehmet Ozani'nin hikayeciliğini değerlendirdiği bir yazısında onun "yetmiş iki" makamı bildiğinden söz etmektedir. (Aslan 1995, s.57) Pertev Nali de· "aşık hikayeciler makamların yekununu 72'ye çıkarıyorlar" demektedir. (Boratav 1998, s.98) Yine Azerbaycan kaynakları da aşık havalarından bahsederken bu yetmiş rakamını telaffuz etmektedirler. Sözgelişi E. Ahundov derlediği hikayeleri anlatan Aşık Şemşir'i tanıtırken "Yekmişten artık aşıh havalarını biler, ohuyar" der. Aşık Behmen için de "yetmişe yahın saz havası çalmağı bacarır" der. Aşıh Soltan için ise "yetmişden çoh Azerbaycan ve Dağıstan saz havalaı çalır" ifadesine yer verir. (Ahundov 1972 s.443)

Yalnız, aşık makamları ile ilgili olarak yapılmış olan yayınlarda çok daha fazla sayıda makam adı sayılıp yazılmaktadır. Sözgelişi, F. Kırzıoğlu bir yazısında 216, (Kırzıoğlu 1964, s.200), Aşık Şeref Taşlıova da yine bir makalesinde 157 makam adı saymışlardır. (Taşlıova 1976, s.136)

Belli ki bu 70 sayısı itibari bir anlam taşımakta ve usta bir aşığın yetmiş makamı çalıp söylemesinin gerektiği biraz da çokluk ifade eder bir tarzda böyle bir sayıya dökülmüş bulunmaktadır.

Aşık Şevki Halıcı'nın defterine sıraladığı Kars Aşık Havalarının adları da 82 rakamını bulmaktadır. Ancak, onun bize bizzat icra ettiği, yani çağırıp söylediği makamlar 72 tanedir. Yine onun ifadesine göre çoğu Azerbaycan coğrafyasından alınmış olan bu makamların çoğaltılması mümkündür; ancak, bazılarının icrası yüksek perdeden sese ve genç hançeresine bağlıdır.

Aşığın hikaye anlatırken icra ettiği makamlar ve onların hikayelerde kullanılış tarzı ayrı bir in elemenin konusunu teşkil ettiğinden burada üzerinde durulmayacaktır. Ancak, bununla ilgili olarak şunu söylemek mümkündür: Şevki Halıcı hem sazının akort düzeni, hem makamları seslendirmesi hem de onları hikayelere serpiştirmesi yönünden usta bir aşık görüntüsü çizmektedir. Zaten aşağı yukarı yirmi yıl önce kendisi ile ilgili olarak yazılan küçük bir değerlendirmede aynen şu ifadeye yer verilmiştir:" Daha çok köylerde kalmış ve dolaşmış olmasından olacak halk makamlarını kusursuz denebilecek kadar sadık okuyabiliyor " (Baranseli 1967)

C. Şairliği:

Bilindiği üzere İslamiyet öncesi dönemden bu yana aşıklığın dayandırıldığı, en azından gelenek olarak temellendirildiği "bahşılık" da büyücülük, falcılık ve şiir söyleme gibi birbirinden farklı icra tarzlarını içermekte idi. Günümüzde aşıklık sanatı da benzer tarzda hikaye anlatıcılının yanında saz çalma ile irticalen şiir söyleme tarzlarını da ihtiva et-

mektedir. Her ne kadar aşıkların tamamı bu üç tarzda da başarılı bir çizgi çizemiyorlarsa da genel görüntü içerisinde bunun varlığı hissedilmektedir. En azından Aşık Elesker gibi, Aşık Şenlik gibi büyük ustaların bu yapıyı taşıdıkları bilinmektedir. Ancak, bu kompozisyonu her aşıkta bulmak da zordur. Sözgelişi bazıları hikayecilikte çok usta iken saz çalmayı bilmemektedirler. Bazıları da saz çalıp şiir söylerken hikaye anlatıcılığında başarılı olamamışlardır.

Bu açıdan Şevki Halıcı'yı değerlendirdiğimiz zaman onun daha çok hikayeciliğinin ve makam ustalığının ağır bastığını görmekteyiz. Nitekim yıllar önce onunla ilgili ilk yayını yapan Z. Mahir Baranseli de o zamanlar Şevki'yi usta malı söyleyen bir aşık olarak tanıtmıştı. (Baranseli 1967)

Bu değerlendirmelerin ışığında Şevki Halıcı hikayecilik ve makam icracılığı tarzında usta olmakla birlikte şairlik sanatı konusunda aynı çizgide görünmemektedir. Nitekim o bugün de daha çok kendisine üstad olarak kabul ettiği Çıldırlı Şenlik ve Cemal Hoca gibi ustaların şiirlerini söylemektedir.

Aşık Şevki'nin değişik tür ve konularda 45 kadar hece ölçüsüyle yazılmış şiiri vardır. Bunların dışında dört aşıkla yaptığı dört de atışma söz konusudur. Bu atışmaları sırasıyla Aşık Musa, Aşık Lütfi, Aşık İslam Erdener ve Aşık Alaaddin Zamanoğlu ile olmuştur.

Şiirlerinde ve atışmalarında orta düzeyde bir aşık görüntüsü çizen Şevki Halıcı'nın konu itibariyle daha çok günlük olaylara yakın olduğu görülmektedir. Sözgelişi, Kıbrıs Destanı, Kars ;Destanı, Çıldır Güzellemesi, Kıtlık destanı, Şehirler Destanı, Enerji Tasarrufu, Atatürk gibi şiirleri belli ki günlük gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan duygulanmaların eseridir. Bu şiirlerin hepsi geleneksel halk şiirinin ortak motifleri ile yazılmış, şiire herhangi bir yenilik veya farklılık taşınmamıştır.

Şekil yönünden daha çok Azeri kültür sahasına yakın olan Aşık Şevki bu sahanın nazım türlerini kullanmaktadır. Bunlar içerisinde 15'li ile yazılmış divanlar (divani), 8'li ile yazılmış geraylılar ve tecnisler yer alır. Bunların dışında o daha çok koşma tarzını denemiştir.

Üzülerek belirtilmelidir ki, aşık hakkında bugüne kadar birkaç sahifelik küçük bir makalenin dışında bağımsız bir yayına rastlanamamıştır. Şevki Halıcı'nın şiir sanatındaki yeri daha iyi anlaşılabilsin düşüncesiyle son olarak onun şiirlerinden bir kaç örneğe yer verilecektir:

Angaradır Türkiyenin merkezi,
Ağrı doğudadır bir vilayeti,
Adananın mahsulları ganimet,
Afyon istasyona verif ziyneti.
Adıyaman yeni oldu vilayet,
Amasya bağları sanarsan cennet,
Antalya denizden almıştır şöhret,
Artvin meyvesinden alıf serveti
Aydın yemişleri dimağa lezzet,
Balıkesir uygun git yap ticaret,
Bilecik kimseye eylemez minnet,
Bingöl dağlarının gış gıyameti.
Bitlis bir dereye gurupdur çarşı,
Boluda bellidir Çamlıbel döşü,
Burdur sıcak geçer yaz ile gışı,
Bursa yeşilliği anar cenneti.
Çanakkale boğaz yolu Akdeniz,
Çankırı asfaltı olufdur dümdüz,
Çorum yollarına diyilemez söz,
Diyarbakırda var ordu guvveti.
Denizli esnafa yahışmış eli,
Edirne camısı daim ün alı,
Elazığı şirindi ucuz sebzeli,
Erzincan görüfdü çoh felaketi.
Erzurum evliya yatağı oluf,
Eskişehir güzelliği ün alıf,
Antep gaziliğini düşmandan bulıf,
Giresun fındıhdan bol ticareti.

Gümüşhane şehirlihde az geri,
Hakkari gırhlıh arazi yeri,
Hatay gaçahlıhdan çohdur geliri,
Isbarta halısı alıf şöhreti.
İstanbul dünyada bulunmaz emsal,
İzmiri gezif de orda mesken sal,
Gars serhat galası sahlar goyun mal,
Kastamonu ister hep adaleti.
Gayseri suçuğu parstırma yağı,
Kırklareli Trakyanın otağı,
Kırşehirin boldur bosdanı bağı,
Kocaeli güldürüyor devleti.
Konya ziyaretgah Mevlana Hünkar,
Kütahyaya git bah neler var,
Malatya açması hoşafı gözel,
Manisa bolluhda var azameti.
Maraşın her yerde gider pirinci,
Mersin limon portakalı birinci,
Mardin güzelleri solmaz narıncı,
Muglanın Egeye vardır izzeti.
Muşun garpuzun al iyisin sorma,
Nevşehir aynıdır kenara varma,
Niğdede yetişir çoh gözel elma,
Ordu fındıhları buluf lezzeti.
Rizenin vatana yetuişif çayı,
Sakarya nehiri sular ovayı,
Samsun tütünü dünyada iyi,
Siirt Nakşibendi var tarikati.
Sinop burnunu geç denizden şehir,
Sivas ölkesinde yetişer şair,
Tekirdağ vatana çoh verer hayır,
Tokat yetitirer memuruyeti.
Trabzon yetiştirer hep dini hoca,
Tunceli jandarma okulu yüca,
Urfa yağı piyasada olunca,
Uşah şekerlerinin zengin niyeti.
Van gölünün vardır bir büyük bahsı,
Yozgat ibadete dolar camısı,
Zonguldak kömürünün dünyada sesi,
Şevki der soğuktan korur milleti.

6 Mayıs 1999 Günü Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğrencileri için yaptığı gösteride söylediği koşma:

Sayın öğretmenler, aziz efendi,
Vazifeniz yurda hayırlı olsun,
Çalışanlar çünkü her dem yücelir,
Zahmetiniz size hayırlı olsun.
Bu güzel vatana bu güzel yurda,
Yetişsin gençlerimiz her yerde,
Birlik beraberlik bütün dünyada,
İnsanlık millete hayırlı olsun.
Düşmanlarımız her yerde gahrolur,
Azar ise hemen belayı bulur,
Daimi nusreti mevlamız verir.
Milletimiz yurda hayırlı olsun.
Bursaya var erenlerin duası,
Ne gadar gözeldir latif havası,
Fakülteniz bugün ilim yuvası,
Üniversiteniz hayırlı olsun.
Cemiloğlu Mustafa Bey davatı,
Siz verirsiz aşıhlara gıymeti,
Şevki Halıcının budur sohbeti,
Servetiniz yurda hayırlı olsun.

Sevdiği kızın başkası tarafından kaçırılması üzerine söylediği şiiri:

Beni bu derde uğratan güzelin
Ela göz üstüne kaşı olsaydım,
Kedere gelip de ağladığında
Gözlerinden akan yaşı olsaydım.
Yalvardım mevlaya ağlatma onu,
Benden başkasına bağlatma onu,
Yanlış hayallere uğratma onu,
Her gece hülyalı düşü olsaydım.
Sevdiceğim yad ellere varınca,
Zalim gece zifafına girince,
Her ikisi muradına erince,
Zemherinin acı kışı olsaydım.
Şevki mektup bekler soruşmak için,
Aksi talih ile yarışmak için,
Bir defacık olsun görüşmek için,
Cenabı Mevlanın kuşu olsaydım.

Çıldır destanından:
Doğunun serhaddi aslan yuvası,
Daima bellidir halı Çıldırın,
Güleçtir yüzleri açık sofrası,
Baldan daha tatlı dili Çıldırın.
Kevserdi suları, karlı dağları,
Bezenip halıyla şen otagları,
Kaşarı kaymağı nefis yağları,
Canlara can katar balı Çıldırın.
Ne gözel yaratmış Cenabı Halik,
Abı zülal gibi suları soğuk,
Avlanır ördek kaz çeşitli balık,
Deryadan alınmış gölü Çıldırın.
Şenkurtlar yuvası arslan yatağı,
Canlansın tek gülü dalı budağı,
Hürüler meskanı kırklar otağı,
Der Şevki: Olsaydım kulu Çıldırın.

Cığalı tecnis:
Gendime teselli sazımda buldum,
Dedim: Gönül, derde deva veren var,
Ben ezzinem veren var,
Derde derman veren var,
Bir dara düşen canım,
Bin genişlik veren var.
Halili attılar ateş içine
Nar söndürüf gülistanı veren var.
Yönel hakikate bağlan yara sen,
İsyanın affına iste çara sen,
Men ezzinem çara sen,
İste yardan çara sen,
Dört çarıyan bir nebi,
Şefaati çare sen,
Mahkemeyi kübraya toflanır,
Orda hakkı adalatı veren var.
Gagil isyankaram, perişan halım,
Günahı çoh, üzü kara bir kulam,
Men ezzinem bir kulam,
Yaradıfdı bir kulam,
Kazancım yoh, karım yoh,
Sermayasız bir kulam,
Der Şevki: Yarım kabul eder mi,
Af eyleyif mükafatı veren var.

Koşma:
Ne gözel milletdi Terekemeler,
Hal hatır sorallar el arasında,
Ağlasan ağlallar gülsen güleller,
Göz yaşı sileller el arasında.
Methi Cemal Hoca soyları gözel,
Yaraşıhlı olan boyları gözel,
Yemehleri gözel çayları gözel,
Ziyafet yapallar el arasında.
Fitnayı heç bilmez şeytanlıh bilmez,
Gıloyşalıh papıp bir yüze gülmez,
Değerli söz desen altında galmaz,
Kem cevap vereller el arasında.
Tarihlerde Karapapak Türkleri,
Ortaasya Kafkasyadı yerleri,
Bunlar asıl öz Türk yigit erleri,
Düşmanı gırıllar el arasında.
Kaçak Nebi Şeyhşamil'in neslidi,
Ta ezelden urusların hasmıdı,
Bu destan da Aşık Şevki vasfıdı,
Okusun ozanlar el arasında.

Kaynaklar:

Ahundov 1972, Ehliman. Azerbaycan Dastanları C.V, Bakü 1972.

Aslan 1995, Ensar. 'Türk Ozan Geleneği İçerisinde Mehmet Ozani'nin Hayatı ve Sanatı', İpekyolu Uluslararası Türk Halk edebiyatı Sempozyumu Bildirileri (1-7 Temmuz 1993), Ankara 1995, ss.57-67.

Baranseli 1967, Mahir 'Yaşayan Ozanlarımız: Şevki Halıcı' Kars Eli, Yıl:3, S.33, s.8.

Boratav 1998, Pertev Naili. Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, İstanbul 1998.

Dizdaroğlu 1968, Hikmet 'Halk Şiirinde Türler' Türk Dili S.207.

Kırzıoğlu 1964, F. Kars İlinde Halk Saz ve Oyun Havalarının Adları, Türk Kültürü Ağustos 1964, S.200.

Oğuz 1990. M. Öcal. 'Aşık Makamları Üzerine Bir Değerlendirme' Milli Folklor Eylül 1990, s.22.

Özbek 1985. Mehmet. 'Kars Yöresi Aşık Makamlarının Ezgisel Çözümlemesinde Metod', Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler, Ankara 1985, s.406.

Sakaoğlu 1985, Saim ve ark. Azerbaycan Aşıkları ve El Şairleri I,II, İstanbul 1985, 1986.

Taşlıova 1976. Şeref. 'Kars ve Çevresinde Sazla Sesle Söylenen Aşık Makamlarının İsimleri' Uluslar Arası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, Ankara 1976, s.136

Taşlıova 1985, Şeref. 'Kars'ta Aşıklık Geleneği ve Halk Hikayeleri' Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler, Ankara 1985, s. 137.